

Begrazingsadvies Gorsselse Heide

Fokko Erhart (FREE Nature), 28 oktober 2016

1. Aanleiding

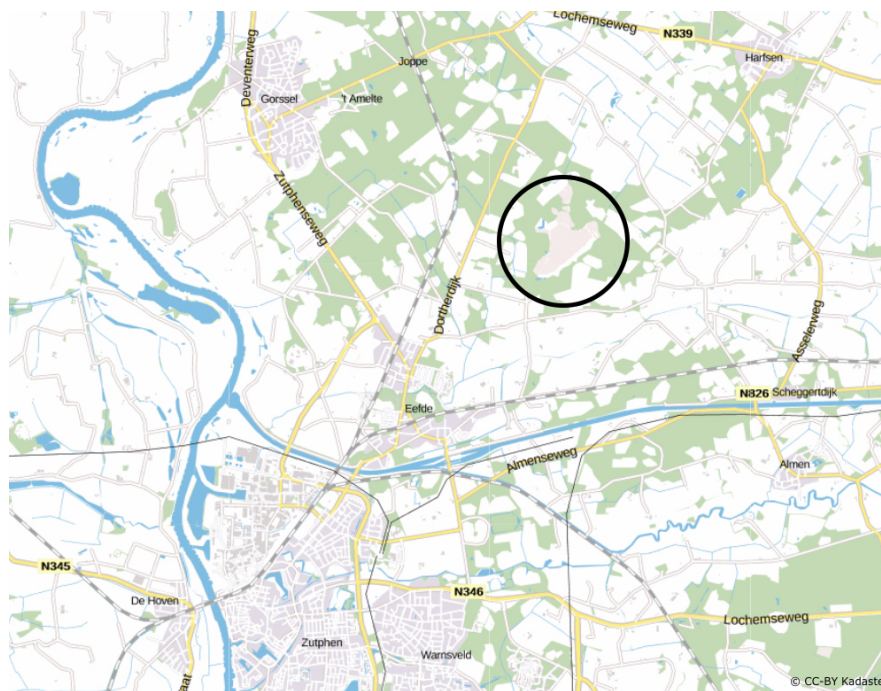
De Gorsselse Heide is sinds 2009 in eigendom bij Stichting IJssellandschap. Zij hebben het gebied overgenomen van het Ministerie van Defensie, die dit gebied als militair oefenterrein in gebruik had. De Marke Gorsselse heide heeft vervolgens deze gronden in erfpacht gekregen.

Een in 2012 gestarte proef met (druk) begrazing is een succes gebleken en daarnaast zijn de in 2014 gestarte werkzaamheden van het natuurherstelplan grotendeels uitgevoerd. Dit advies geeft antwoord op de vraag of het mogelijk is, met behoud (en mogelijk versterking) van de huidige ecologische waarden, het begrazingsgebied te vergroten tot 35 hectare en welke vorm van het beheer het beste aansluit op de wens om de bosontwikkeling tegen te gaan.

2. Gebiedsbeschrijving en beheer tot nu toe

2.1 Historie

De Gorsselse heide was rond 1800 een enorm heideveld van enkele duizenden hectares, dat zich

uitstreckte tussen Gorssel en Lochem. Sinds 1902 is het gebied bekend als oefenterrein van de cavalerie. Voor dat doeleinde zijn onder andere een aantal waterpartijen uitgegraven. Met het vrijgekomen zand zijn enkele hoge zandlichamen opgeworpen als zogenaamde kogel-/granaatvangers. De in 1950 in gebruik genomen schietbaan van het oefenterrein de Gorsselse hei ligt in de zuidpunt van het gebied.

Figuur 1. Ligging van de Gorsselse heide in de omgeving

2.2 Kenschets van het gebied

Toen in 2009 de Stichting IJssellandschap het gebied overnam van het Ministerie van Defensie (ruim 100 hectare) besloeg het open heidegebied nog amper 30 ha, omzoomd door gemengd naald- en loofbos (bijlage 1). Bovendien waren delen van dit heidegebied volledig dichtgegroeid met vliegdennen.

Foto 1. Klokjesgentiaan

De Gorsselse heide kent een bijzondere flora en fauna. Zo zijn er delen met een vegetatie die kenmerkend is voor een natte heide met moeraswolfsklauw, kleine zonnedaauw, snavelbies en veenpluis. Andere delen kennen meer een heide schrale vegetatie met heidekartelblad, blauwe zegge en de “koning der heide” de klokjesgentiaan. De vennen zijn respectievelijk zuur (met snavelbies en veenmos) en zwak gebufferd (met waterbies en drijvende waterweegbree). Menig bezoeker zal bovendien een bezoek aan deze heide verbinden met de sterk aromatisch geur van de gagelstruik.

Kenmerkende broedvogels van dit heidegebied zijn boomleeuwerik, roodborsttapuit, boompieper en geelgors. s’ Winters zitten er opvallend hoge aantallen van rietgors en watersnip, terwijl ook bokjes regelmatig gespot worden en de klapekster in sommige winters.

Van de voorkomende vlinders is vooral het kwetsbare heide blauwtje vermeldenswaardig. Helaas is het aan de klokjesgentiaan gebonden Gentiaanblauwtje uitgestorven. In 1969 kwam deze, net als de heivlinder, nog vrij algemeen voor.

Kenmerkende reptielsoorten voor dit habitat zijn levendbarende hagedis en incidenteel de Ringslang. De eind jaren zestig aangetroffen soorten als adder en hazelworm zijn recentelijk niet meer waargenomen. Van de amfibieën is het voorkomen van de kamsalamander in de tankgracht (Obliquaven) vermeldenswaardig. Verder is het gebied zeer rijk aan libellen. In de afgelopen jaren zijn meer dan 40 soorten vastgesteld!

2.3 Natuurherstelplan

In 2008 is door DLG (Dienst Landelijk Gebied) in het kader van het Project Ontwikkeling Militaire Oefenterreinen een Natuurherstelplan opgesteld, dat in 2014 in uitvoering is gegaan en eind 2016 afgerond zal worden (zie ook bijlage 2). Dit plan moet leiden tot vernatting van het gebied, uitbreiding van het heideareaal met meer geleidelijke overgangen tussen bos, heide en vennen. Waterputten en watergangen zijn ondieper gemaakt of afgesloten, zodat de waterafvoer wordt vertraagd en de heide natter is geworden. De oevers van de vennen zijn ontdaan van houtopslag om verzuring tegen te gaan. En het deels door verbossing verloren gegane open karakter wordt hersteld door weghalen totaal ca. 15 hectare bos en afplaggen van de bosbodem (foto 2).

Foto 2. Beeld van rand zone waar het bos gekapt en de rijke bovenlaag geplagd is (rechts op de foto)

2.4 Begrazingsbeheer

Sinds 2012 worden er vanaf half juli tien runderen van een lokale boer ingeschaard. Aanvankelijk hebben de dieren dan een klein driehoekig gebied van 5 ha in de zuidwest punt van de heide tot hun beschikking (5 ha, zie tabel 1 en bijlage 1). Als in de tweede helft van augustus de voedselvoorraad daar afgenomen is (= ter beoordeling van de eigenaar), dan wordt het aangrenzende stuk van 9 ha erbij getrokken; het gebied omvat dan in totaal dus 13 ha. Wederom afhankelijk van de conditie van de dieren, wordt vervolgens het vertrek moment bepaald. De streefdatum voor het vertrek van de runderen is 15 oktober, maar de ervaring leert dat van jaar tot jaar varieert tussen eind september en eind oktober.

Voor deze fasering is gekozen, omdat het de verwachting was dat er dan een differentiatie in het landschap en de vegetatie zou ontstaan. De ervaring van de afgelopen vijf jaar wijst dat ook uit. Zo komen heideplanten weer terug in stukken die voorheen sterk verrast waren. Ook zien we fraaie mozaïek structuren ontstaan van wel, matig en niet begraasde delen en wordt de natuurlijk bosopslag goed bijgehouden.

Tabel 1. Overzicht van de begrazingsdichtheid

Periode	Dieren	Opp. (ha)	Dier/ha	Ha/dier
15-7 t/m 1-9	10	5	2	0,5
1-9 t/m ca. 15-10	10	13	0,8	1,3

2.5 Overige maatregelen

Buiten het begrazingsgebied kiemen op dit moment volop bomen. Dit gebeurt zowel op de heide (foto 3) als op de ontboste en geplagde delen (foto 4). De jonge boompjes werden tot nu toe door vrijwilligers om de 2-3 jaar getrokken. Met de recente uitbreiding van het heideareaal is echter duidelijk dat de huidige capaciteit van de vrijwilligers niet groot genoeg is om het totale gebied duurzaam van verbossing te vrijwaren. Indien deze opslag niet verwijderd wordt, zal het open karakter van het gebied na een tiental jaren verdwijnen door de groter wordende boompjes.

Foto 3. Kiemplantjes Grove Den in de heide

Foto 4. Jonge Berkjes in het geplagde deel

2.6 Conclusie

De Gorsselse Heide is een waardevol natuurgebied, waar vele bijzondere planten en dieren voorkomen. Het huidige begrazingsbeheer heeft daar een positieve invloed op. Zo blijft het halfopen landschap behouden, doordat jonge boompjes worden opgegeten. En wordt de vergrassing tegen gegaan, waardoor heide planten weer de ruimte krijgen kiemen (foto 4). Daarnaast is goed te zien dat de begrazing een positief effect heeft op het ontstaan van een kleinschalige mozaïek van de vegetatie op de vierkante meter, iets dat zijn weerslag lijkt te hebben op het voorkomen van vele planten en dieren.

Foto 4. Beeld van het flink begraasde zuidwestelijk deel van de Gorsselse Heide (half augustus 2016)

De huidige waarden zijn bovendien vergroot door de uitvoering van het Natuurherstelplan. Daarbij heeft het gebied een meer open karakter gekregen, als gevolg van het rooien van het bos en het afplaggen van de grond en is het gebied vernat door het dempen van sloten en kuilen. Daardoor hebben de waardevolle planten en dieren letterlijk en figuurlijk meer ruimte gekregen.

De opslag van jonge bomen is wel een punt van zorg. Zowel op de (niet begraasde) heide als op de recentelijk geplagde stukken slaat veel bos op, waarvan het niet mogelijk is om die met vrijwilligers alleen te bestrijden.